

Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

**SU KAYNAKLARINDAN İKTİSADI
AMAÇLI YARARLANMANIN
HUKUKİ REJİMİ**

onikilevha

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	VII
ÖNSÖZ	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR.....	XXV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SU KAYNAKLARI VE SU HAKKI

BİRİNCİ KISIM SU KAYNAKLARININ SINIFLANDIRILMASI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. Su Kaynaklarının Sınıflandırılması.....	7
A. Su Kavramı.....	7
B. Su Kaynaklarının Çeşitli Ölçütlere Göre Sınıflandırılması	9
1. Kimyevi Karakterlerine Göre Sınıflandırma.....	11
1.1. Tatlı Su-Tuzlu Su.....	11
1.2. İçme Suyu Olarak Kullanılabilen- Kullanılamayan Sular.....	11

1.3. Jeotermal ve Doğal Mineralli Sular.....	12
2. Fiziki Görünümlerine Göre Sınıflandırma	13
2.1. Yeraltı Suları	14
2.2. Yüzeysel Su Kaynakları.....	15
2.2.1. Durgun Sular- Akarsular	16
2.2.2. Geçiş Suları- Kıyı Suları	18
2.3. Kaynaklar.....	19
3. Özel Mülkiyete Konu Olup Olamayacaklarına Göre Sınıflandırma	20
II. Su Kaynaklarının Hukuki Niteliği.....	23
A. Genel Olarak Kamu Mali Teorisi	23
1. Tanımı.....	24
2. Kamu Mallarının Türleri.....	27
2.1. Orta Mallar	27
2.2. Hizmet Malları	29
2.3. Sahipsiz Mallar	30
B. Su Kaynaklarının Anayasal Statüsü.....	32
1. ‘Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altında Olma’ Kavramının Anlam ve Kapsamı.....	32
2. Kıyıların, Suyun ve Su Yatağının Hukuki Niteliği.....	37
2.1. Kıyıların Hukuki Niteliği	37
2.2. Suyun Hukuki Niteliği.....	40
2.3. Su Yatağının Hukuki Niteliği.....	46
C. Su Kaynakları Türlerinin Hukuki Niteliğinin Tespiti	48
1. Yeraltı Sularının Hukuki Niteliği	49
2. Yüzeysel Suların Hukuki Niteliği.....	51
2.1. Durgun Sular.....	54
2.2. Akarsular	56
3. Kaynakların Hukuki Niteliği	64
4. Jeotermal ve Doğal Mineralli Suların Hukuki Niteliği	72

İKİNCİ KISIM SU HAKKI

I.	Su Hakkı Kavramı.....	73
A.	Tanımı ve Terim Kargaşası	73
B.	Su Hakkının Konusu ve Gerekliliği Sorunu	75
1.	Su Hakkının Konusu	75
2.	Su Hakkının Gerekliliği Sorunu.....	76
II.	Su Hakkının Unsurları.....	78
A.	Yeterlilik (Availability)	78
B.	Kalite (Quality)	79
1.	Güvenilir (Safe)	80
2.	Kabul Edilebilir (Acceptable).....	80
C.	Erişilebilirlik (Accessibility)	81
1.	Fiziksel Erişilebilirlik (Physical Accessibility).....	81
2.	Ekonomik Erişilebilirlik (Economic Accessibility)	82
3.	Ayrımcılık Yasağı (Non- discrimination).....	84
4.	Bilgiye Erişim (Information Accessibility).....	85
III.	Su Hakkına Uluslararası Örgütlerin Yaklaşımı	85
A.	Birleşmiş Milletler'in Yaklaşımı	85
B.	Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı.....	91
C.	Amerikan Devletleri Örgütü'nün Yaklaşımı.....	94
IV.	Su Hakkının Türk Hukukundaki Yeri	99
A.	Su Hakkına İlişkin Anayasadaki Pozitif Düzenleme.....	100
B.	Su Hakkının Diğer İnsan Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi	102
1.	Yaşam Hakkıyla İlişkisi.....	102
2.	Konut Hakkıyla İlişkisi.....	104
3.	Özel Girişim Özgürlüğüyle İlişkisi.....	105
4.	Çevre ve Sağlık Hakkıyla İlişkisi.....	108
C.	Mahkemelerin Su Hakkına Olan Yaklaşımları	109
1.	Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı	109

2. İdare Mahkemelerinin Yaklaşımı.....	114
3. Adli Yargı Yerlerinin Yaklaşımı.....	116
D. Görüşümüz	116

İKİNCİ BÖLÜM

SU KAYNAKLARINDAN YARARLANMA

BİRİNCİ KISIM

YARARLANMANIN TÜRLERİ

I. Genel Olarak Kamu Mallarından Yararlanma	121
A. Genel-Özel Yararlanma.....	121
B. Doğrudan-Dolaylı Yararlanma.....	125
II. Su Kaynaklarından Yararlanma Türleri.....	126
A. İktisadi Amaç İçermeyen Yararlanmalar	126
1. İçme ve Kullanma Suyu Amaçlı Yararlanmalar	126
2. Sosyal-Kültürel Amaçlı Yararlanmalar.....	129
2.1. Spor.....	129
2.2. Avcılık	129
3. Estetik Kaynak Olarak Yüzeysel Su Kaynağından Yararlanmalar	130
4. Sağlık Amaçlı Yararlanmalar	131
B. İktisadi Amaçlı Yararlanmalar	133
1. Endüstriyel Üretim Amaçlı Yararlanmalar	133
2. Sulama Amaçlı Yararlanmalar.....	134
3. Su Ürünlerinin Yetiştirilmesi Amaçlı Yararlanmalar	136
4. Enerji Üretim Amaçlı Yararlanmalar.....	137
5. Ulaşım Amaçlı Yararlanmalar	138
6. Turizm Amaçlı Yararlanmalar.....	139
7. Ticari Bir Ürün Olarak Sudan Yararlanmalar	139

III. Kamu Yararının Sağlanması Bakımından Yararlanma Türleri Arasında Öncelik Sırası	140
IV. Su Kaynaklarından Yararlanmaya Yönelik Yürütulen Faaliyetlerin Hukuki Niteliği	146
A. Su Kaynaklarının Aranması ve İşletilmesi Faaliyetleri.....	153
B. Su Kaynaklarının Planlanması ve Yönetilmesi Faaliyetleri.....	161

İKİNCİ KISIM
SU KAYNAKLARININ TEMEL
ÖZELLİKLERİ VE YARARLANMAYA
HÂKİM OLAN İLKELER

I. Su Kaynaklarının Temel Özellikleri.....	171
A. Nadirlik Özelliği.....	171
B. Tükenirlik Özelliği	172
C. Yeraltı Su Kaynaklarının Bulunduğu Yerden Çıkarılabilirliği Özelliği	174
1. Zorunluluk Unsuru.....	175
2. Erişilememezlik Unsuru	176
II. Su Kaynaklarından Yararlanmaya Hakim Olan İlkeler	177
A. Yararlanmaya Hâkim Olan Temel İlkeler.....	177
1. Sürdürülebilir Kullanım İlkesi.....	177
1.1. Planlı Kullanım.....	179
1.2. İhtiyatlı Kullanım	181
1.3. Ekosistemin Korunması.....	184
2. En İyi Şekilde Yararlanma İlkesi.....	186
3. Eşitlik İlkesi	189
4. Serbestlik İlkesi ve Su Kaynaklarından Yararlanma Bakımından İstisnaları.....	191
5. Kaynağın Devamlılığının Sağlanması İlkesi	193
5.1. Ölçüm Sistemi Takılmadan Yararlanılamaması.....	194

5.2. Yeraltı Sularından ‘Faydalı İhtiyaç Miktarı’ Kadar Yararlanılması	195
5.2.1. “Faydalı İhtiyaç Miktarı” Kavramı.....	196
5.3. Yeraltı Suyu İşletme Sahalarında Yapılan Kısıtlamalar	199
5.4. Su Kaynaklarının Kirlenmesinin Önlenmesi.....	202
6. Katılım İlkesi.....	203
7. Kirleten Öder İlkesi	206
8. Devredilmezlik İlkesi	210
B. İktisadi Amaçlı Yararlanmalara Hâkim Olan İlkeler.....	216
1. Ücrete Tabi Olma İlkesi	216
2. İzne Tabi Olma İlkesi.....	218
3. Geçicilik İlkesi	221

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İKTİSADI AMAÇLI YARARLANMADA
KULLANILAN USULLER

BİRİNCİ KISIM
GENEL OLARAK KAMU MALLARINDAN
YARARLANMA USULLERİ

I. Ruhsat Usulü	224
II. Sözleşme Usulü	227
A. İdari Sözleşmeler	229
B. İdarenin Özel Hukuk Sözleşmeleri.....	231

İKİNCİ KISIM
YARARLANMA TÜRLERİNE GÖRE
KULLANILAN USULLER

I. Su Ürünlerinin Yetiştirilmesinde Kullanılan Usuller	235
--	-----

A.	Su Ürünlerinin Yetiştirilmesinde Ruhsat Usulü.....	236
1.	Kullanım Amacına Göre Ruhsat Çeşitleri	237
1.1.	Su Ürünleri Müstahsil Ruhsat Tezkeresi.....	237
1.2.	Gemi Ruhsat Tezkeresi.....	238
1.3.	Yetiştiricilik Tesislerine İlişkin İzinler.....	239
1.3.1.	Tesislerin Kurulmasına İlişkin Müracaat.....	239
1.3.2.	Ön İzin.....	241
1.3.3.	Tesis Projelerinin Onayı (Kesin İzin)	243
1.4.	Su Ürünleri Yetiştiricilik Belgesi.....	249
2.	Ruhsat Gerektirmeyen Haller	250
2.1.	Balıkçı Yardımcılarının İstihdamı	250
2.2.	Ticari Amaç Dışı veya Spor Amacıyla Yapılan Su İstihsalı	250
3.	Ruhsat Usulünde Öngörülen Cezalar	251
B.	Su Ürünlerinin Yetiştirilmesinde Sözleşme Usulü.....	254
1.	Su Ürünlerinin Yetiştirilmesine İlişkin Kira Sözleşmesi....	255
1.1.	Sözleşmenin Kiracısı.....	256
1.2.	Yetkili Makam.....	259
1.3.	Kira Sözleşmesinin Konusu.....	261
1.4.	Kira Süresi.....	262
1.5.	Kiracının Tespitine İlişkin İhale Usulü	264
1.6.	Kira Bedelinin Tahsil Usulü	265
1.7.	Kira Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	266
II.	Enerji Üretim Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Usuller.....	272
A.	Hidrolik Su Kaynaklarından Enerji Üretim Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Usuller	273
1.	Hidroelektrik Santrallerinde Kullanılan Usul: Su Kullanım Hakkı Anlaşması	273
1.1.	Yetkili Makam.....	274
1.2.	Anlaşmanın Konusu.....	276
1.3.	Şirketin Tespitine İlişkin İhale Süreci.....	279
1.3.1.	Proje Listelerinin İlanı	279

1.3.2. İlandaki Projelere Başvuru ve Başvuruların İlanı.....	280
1.3.3. Fizibilite Raporunun Hazırlanması.....	282
1.3.4. Fizibilite Raporlarının Değerlendirilmesi.....	290
1.3.5. Hidroelektrik Kaynak Katkı Payı İhalesi	292
1.3.6. Anlaşmanın İmzalanması	294
1.4. Anlaşmanın Süresi	299
1.5. Su Kullanım Hakkı Sahibinin Yükümlülükleri	302
1.5.1. Mali Yükümlülükler	302
1.5.2. Hidrolik Kaynağın Korunmasına İlişkin Yükümlülükler	304
1.6. Su Kullanım Hakkı Anlaşmasının Hukuki Niteliği	306
2. Termik Santrallerinde Hidrolik Kaynaklarından Yararlanmada Kullanılan Usuller	311
2.1. Proses Suyu ve Soğutma Suyu Amaçla Suyun Tahsisı	313
2.2. Atık Suyun Deşarj Edilmesi Amaçlı Yararlanmada Kullanılan İzin Usulü.....	317
2.2.1. Yetkili Makam.....	320
2.2.2. Geçici Faaliyet Belgesine ve Çevre İzin Belgesine Başvuru.....	320
2.2.3. Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzin Belgesi Başvurularının Değerlendirilmesi	322
2.2.4. Geçici Faaliyet Belgesinin ve Çevre İzin Belgesinin Süresi	323
2.2.5. Geçici faaliyet belgesinin ve Çevre İzin Belgesinin İptal Sebepleri.....	324
B. Jeotermal Su Kaynaklarından Enerji Üretim Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Ruhsat Usulü	325
1. Ruhsatlar	326
1.1. Arama Ruhsatı	327
1.2. İşletme Ruhsatı.....	330
2. Arama ve İşletme Ruhsatı Alabilecek Olanlar ve Devir ve İntikal Esasları.....	336
3. Jeotermal Kaynak Ruhsatlarının İhale Edilmesi	337

4. İdarenin Tutması Gereken Sicil Kaydı	340
5. Ruhsatlar İçin Alınan Bedeller	342
5.1. Harç	342
5.2. Teminat	342
5.3. İdare Payı	343
6. İşletme Ruhsat Haklarının Konu Olduğu Kira Sözleşmeleri	350
7. Teşvikler ve Haklar	351
7.1. Jeotermal Kaynak Dağıtım Ve Üretim Şirketi Belgesi Teşviği	351
7.2. Arama Tesislerinden Ecrimislin Alınmaması	352
8. Jeotermal Kaynak Ruhsatlarının Kamu Yararı Niteliği Taşıyan Diğer Yatırımlarla Çakışması	353
8.1. Çakışma Alanları	353
8.2. Yatırımların Çakışmasında Önceliği Belirleyen Kurul	353
8.3. Kamu Yararı Önceliğinin Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar	355
9. İdari Yaptırımlar	360
III. Sulama Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Sözleşme Usulü	362
A. Sulama Tesislerinin İşletme, Bakım, Onarım ve Yönetim Sorumluluğunun Devredilmesine İlişkin Sözleşme	363
1. Sulama Tesisleri	364
2. Sulama Tesislerinin Devredilmesi Mümkün Olan Kamu Kurum ve Kuruluşlar	364
2.1. Mahalli İdareler	364
2.2. Sulama Birlikleri	365
2.2.1. Birliğin Görev Alanı ve Çalışma Konuları	366
2.2.2. Birlik Tüzel Kişiliğinin Sona Ermesi	367
3. Sulama Tesislerinin Devredilmesi Mümkün Olan Sulama Kooperatifleri	368
4. Sözleşmenin Hukuki Niteliği	369

B. Sulama Tesislerinden Su Kullanıcılarının Yararlanmasına İlişkin Yapılan Sözleşme	375
1. Yetkili Makam.....	376
2. Sözleşmenin Konusu	377
3. Faydalananma Süresi.....	377
4. Faydalananma Bedelleri.....	378
4.1. Katılım Payı.....	378
4.2. Su Kullanım Hizmet Bedeli.....	378
4.3. Faydalananma Bedellerinin Hukuki Niteliği ve Tahsilatı.....	379
5. Sözleşmenin Hukuki Niteliği.....	381
IV. Turizm Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Usuller.....	382
A. Sağlık Turizmi Amaçlı Yararlanmada Kullanılan Usuller.....	384
1. Sağlık Turizmi Tesislerine (Kaplıcalara) İlişkin İzinler, Denetimler ve Uygulanan Yaptırımlar.....	386
1.1. Tesis İzni.....	387
1.2. İşletme İzni	390
1.3. Tesislerin Denetlenmesi ve Uygulanan Yaptırımlar....	391
2. Sağlık Turizmi Tesislerinde Kullanılacak Olan Jeotermal Kaynak ve Doğal Mineralli Sulara İlişkin Ruhsat Usulü	393
2.1. Ruhsatların Alınmasına İlişkin Usul ve Esaslar	393
2.2. Ruhsat Süresi.....	396
2.3. Ruhsatlar İçin Alınan Bedeller.....	396
B. Yalova Termal Kaplıcalarının İşletilmesi.....	405
1. Sağlık Bakanlığı Yalova Termal Kaplıcaları İşletme İdaresi Tarafından İşletilmesi.....	406
1.1. İşletme İdaresinin Oluşumu, İdari ve Mali Yapısı.....	406
1.2. İşletme İdaresi'nin Hukuki Niteliği.....	408
1.3. Çalışma Usulü.....	411
2. Yalova Termal Kaplıcaları İşletmesinin Özel Hukuk Kişilerine Kiraya Verilerek İşletilmesi	411

2.1. Kiralamanın Konusu.....	412
2.2. Yetkili Makam.....	412
2.3. Kiralamaya İlişkin Usul ve Esaslar.....	413
3. Yalova Termal Kaplıcaları İşletmesinin Restore Et-İşlet-Devret Usulüyle İşletilmesi.....	414
3.1. Restore Et-İşlet-Devret Yöntemi.....	414
3.2. Yetkili Makam.....	415
3.3. Restore Et-İşlet-Devret Yöntemi İle İşletme Hakkının Devredilmesi Usulü.....	415
V. Ticari Bir Ürün Olarak Sudan Yararlanması Kullanılan Usuller	417
A. Ticari Bir Ürün Olarak Doğal Mineralli Sulardan Yararlanması İzin Usulü	418
1. Doğal Mineralli Suların Onaylanması Şartı	419
1.1. Doğal Mineralli Suyun Haiz Olması Gereken Nitelikler	420
1.2. Doğal Mineralli Suyun Onaylanması.....	421
1.2.1. Doğal Mineralli Suyu İnceleyen ve Onaylayan Yetkili Makam.....	421
1.2.2. Türkiye Dışındaki Ülkelerden İthal Edilen Doğal Mineralli Suların İncelenmesi ve Onaylanması.....	424
1.2.3. Doğal Mineralli Sulara İlişkin Onay Belgesinin İptal Edilmesi	425
2. Onaylanmış Doğal Mineralli Suların Satışı İçin Gereken İzinler	427
2.1. Tesis İzni.....	427
2.1.1. Tesis İzni İlk Başvurusu ve Numune Alımı	427
2.1.2. Tesisin Sahip Olması Gereken Nitelikler	429
2.1.3. Başvuru İçin Gerekli Olan Belgeler ve Tesis İzninin Düzenlenmesi.....	430
2.2. Üretim İzni	431
2.3. Ambalajlı Su Satış Yeri ile Ambalajlı Suyun Naklinde Kullanılacak Araçların İzni	433

3.	İzin Usulünün Hukuki Niteliği.....	435
4.	Uygulanan İdari Yaptırımlar ve Yargısal Denetim.....	436
B.	Ticari Bir Ürün Olarak Doğal Kaynak Sularından Yararlanma Usulleri	446
1.	Doğal Kaynak Suyunu Kiralama Usulü.....	448
1.1.	Kira Sözleşmesinin Kuruluşuna Yönelik Yürütülen İhale Aşaması	451
1.1.1.	İhale Yapmaya Yetkili Makam.....	452
1.1.2.	Uygulanacak İhale Usulü	458
1.1.3.	İta Amiri Tarafından İhalenin Onaylanması... ..	461
1.2.	Kira Sözleşmesinin İmzalanması Aşaması	461
1.2.1.	Sözleşmenin Şekli	462
1.2.2.	Sözleşmenin Konusu	463
1.2.3.	Sözleşmenin Süresi	463
1.2.4.	Kira Bedeli	466
1.2.5.	Kira Bedelinin Tahsil Usulü	468
1.2.6.	Sözleşmenin Hukuki Niteliği.....	471
1.3.	Kira Sözleşmesinden Doğan Hukuki Sorunlar.....	482
1.3.1.	Kira Sözleşmesinin Kuruluşuna Yönelik Yapılan İşlemlerden Doğan Hukuki Sorunlar.....	483
a.	Kira Sözleşmesinin Kuruluşuna Yönelik Yapılan İşlemlerin Yetki Unsurunda Doğan Hukuki Sorunlar.....	484
b.	Kira Sözleşmesinin Kuruluşuna Yönelik Yapılan İşlemlerde Şekil Unsuru Bakımından Doğan Hukuki Sorunlar.....	487
c.	İdarenin İhaleyi Sona Erdiren Kararlarının Doğurduğu Hukuki Sorunlar.....	490
d.	İhalenin Mahkeme Tarafından İptal Edilmesinin Sözleşmenin Geçerliliğine Etkisi Sorunu.....	491
1.3.2.	Kira Sözleşmelerinin Uygulanması Sırasında Ortaya Çıkabilecek Hukuki Sorunlar	498
a.	Kiralanan Suyun Tahsis Amacının Değişmesi.....	498

b.	Sözleşme Tarafının Değişmesi.....	500
c.	Kira Bedelinin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması.....	503
d.	Kiracının Kaynak Suyunu İşletebilmesi İçin Gereken İzinleri Almaması veya Alamaması	506
1.3.3.	Kira Sözleşmesinin Sona Erme Hallerinden Kaynaklı Doğan Hukuki Sorunlar.....	507
a.	Olağan Sona Erme Hallerinden Biri Olarak İfa Süresinin Bitmesi Nedeniyle Sözleşmenin Kendiliğinden Uzamaması Sorunu.....	508
b.	Olağanüstü Sona Erme Hallerinden Biri Olarak Sözleşmenin Tek Taraflı Bir İşlemle Sona Ermesi (Olağanüstü Fesih) Sorunu ..	512
2.	Kaynak Suyunun İstihsalı, Ambalajlanması, Etiketlenmesi ve Satışında Kullanılan İzin Usulü	520
2.1.	Kaynak Suyunun Satışına İzin Verilmesinin Şartları..	522
2.1.1.	Kaynak Suyunun Haiz Olması Gereken Nitelikler	523
2.1.2.	Kaynak Suyunun İncelenmesi ve Analizi	524
2.2.	Onaylanmış Kaynak Sulara İlişkin Alınması Gereken İzinler	527
2.2.1.	Tesis İzni.....	527
2.2.2.	Üretim İzni.....	528
2.2.3.	Ambalajlı Su Satış Yeri ile Ambalajlı Suyun Naklinde Kullanılacak Araçların İzni	530
2.3.	İzin Usulünün Hukuki Niteliği.....	532
2.4.	Uygulanan İdari Yaptırımlar ve Yargısal Denetimi	534
C.	Ticari Bir Ürün Olarak Yeraltı Sularından Yararlanma Usulleri.....	536
1.	Ruhsat Usulu	537
1.1.	Ruhsat Gerekmeyen Yeraltı Kuyuları	539
1.1.1.	El ile Açılan Kuyular.....	540
1.1.2.	İlan Edilen Derinliklerden Daha Az Derin Kuyular	541

1.1.3. Su Temini Amacı Olmaksızın Açılan Kuyular	543
1.2. Ruhsat Gerektiren Yeraltı Kuyuları.....	543
1.2.1. İlan Edilen Derinliği Aşan Kuyular.....	543
1.2.2. Su Temini Amacıyla Açılan Galeri ve Tüneller	544
1.3. Kullanım Amacına Göre Ruhsat Çeşitleri.....	545
1.3.1. Arama Ruhsatı	545
1.3.2. Kullanma Ruhsatı	546
a. Ruhsatın Sona Erme Halleri.....	549
b. Ruhsat Süresi.....	552
1.3.3. Islah ve Tadil Ruhsatı	553
1.3.4. Yeterlik Belgesi.....	553
1.3.5. Kuyu Belgesi.....	554
2. Sözleşme Usulü	555
2.1. DSİ İşletme Kuyularının İntifa Hakkının Devrini İçeren Sözleşmeler.....	555
2.1.1. İntifa Hakkı Devir Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	561
2.2. Yeraltı Sularından Özel Kuyular Aracılığıyla Yararlanmayı İçeren Kira Sözleşmeleri.....	563
3. Yeraltı Suyu Satış İzin Belgesi ve Yeraltı Suyu Taşıma İzin Belgesi	565
SONUÇ	575
KAYNAKÇA	581